

DE SHABBAT

Ex.20:8-11 » Ex.31:12-17

Het heiligen van de Shabbat: een teken van het verbond op Sinaï en een gedenken aan de Schepping in zes dagen. 'Een teken opdat zij zouden weten, dat Ik de Here ben, Die hen heilig.'

Abraham Joshua Heschel noemde de Shabbat "een paleis in de tijd": het jodendom heeft de wereld geen grootse monumenten in de ruimte geschonken, geen piramides, geen machtige tempels, geen kathedralen of andere schitterende gebouwen, slechts een paleis in de tijd, de Shabbat, en een monument op papier, de Bijbel.

De Shabbat is de koningin der feestdagen.

Doordat het de Shabbat is, die de week zijn kleur verleent (en niet omgekeerd) was het mogelijk de duistere en zware situaties te doorstaan die het volk heeft doorstaan. De Shabbat is aan ons gegeven (niet wij aan de Shabbat): de werking van Shabbat begint met het heiligen van de Shabbat, en voor die heiliging zijn wij verantwoordelijk. Ze is een expressie van onze responsieve houding tegenover de Schepper en van onze keuze tot verantwoordelijkheid voor de hele schepping. Op de zevende dag schonk God de schepping een ziel - de Shabbat - opdat de aarde zou leven en voortbestaan. Wanneer de mens geen terugkerende momenten van rust en meditatie kent, blijft de wereld voor hem zonder perspectief, als een gesloten ruimte zonder venster. De Shabbat vormt een poort naar de toekomst. Zij schenkt het leven kleur en melodie. Abraham Joshua Heschel schrijft: 'Schepping is de taal van G'd. Tijd is Zijn lied en dingen in de ruimte zijn de medeklinkers in dit lied. Het heiligen in de tijd is het zingen van de klinkers samen met Hem'.

Voor een Jood worden "dingen" niet heilig. De berg Sinaï waarop de Tora is gegeven, is nooit een heilige plaats geworden. Een typisch christelijke ruimtelijke voorstelling is het kruis. Voor een gelovige katholiek is het kruis een geheiligd symbool. Voor de Jood zijn dingen nooit dragers van heiligheid. Heiligheid heeft meer te maken met "tijd" dan met "plaats". Zo kan men de Shabbat heiligen, d.i. met een bepaalde bedoeling afscheiden van de weekdays. Hij is bestemd voor de dienst van G'd, en voor de verdieping van de huwelijks- en gezinsrelatie.

De eerste keer dat het woord heilig of heiligen in de bijbel voorkomt, is niet in verband met een plaats, maar in verband met een tijd, de Shabbat (Gen 2:3). Daarom kan men ook de Naam heiligen, d.w.z. dat men alles, zelfs zijn leven over heeft voor de zuivere dienst van G'd. Ook het vormen van een minjan is de Naam heiligen. (Een minjan is een groep van minstens 10 mannen die samen bidden of een eredienst houden.) Heiligen is niet "heilig verklaren". De Shabbat is niet een dag die heilig verklaard wordt. Het woord heilig is aanduiding van een programma.

Op Lev.19:1 en 2 volgen een aantal dingen die moeten gedaan worden. Op Shabbat heeft men een feestprogramma.

Het jodendom heeft de tijd geordend: de dag met zijn morgen-, middag- en avondgebed; de week met zijn Shabbat en weekdays; de maand met zijn nieuwe maansdag; het jaar met zijn cyclus van feesten. Het Israëlitisch jaar is een maanjaar en geen zonnejaar. Er zit iets ontspannends in de ordening van de tijd, dit betekent tegelijk een ordening van het leven. En het is precies de kern van het gezin, de

familie, die hier een zeer centrale betekenis heeft. Het is een christelijk misverstand dat het jodendom zucht onder het juk van de wet. Het ontbreken van de ordening van de tijd zal veel eerder de kans hebben neurotiserend te gaan werken dan het aanvaarden ervan.

De keizer sprak tot Rabbi Jehosjoea ben Chananja: 'Waarom verspreidt de Shabbatmaaltijd zo'n heerlijke geur?' Hij antwoordde hem: 'Wij beschikken over een bepaald specerij, dat de naam Sjevet (dille, woordspeling met 'sjevoet': rust) draagt en dat wij in de maaltijd doen - het verspreidt een heerlijke geur'. Hij sprak tot hem: 'Geef ook ons daarvan'. Hij antwoordde hem: "Ieder die de Shabbat onderhoudt, heeft er iets aan (proeft het), maar het baat niemand die de Shabbat niet onderhoudt".

Deze anekdote doet ons inzien hoe moeilijk het is onder woorden te brengen hoe Israël de Shabbat beleeft. De Shabbat is een stukje messiaanse vervulling en vormt als het ware een 'oase in de tijd'.

De Shabbat is koningin der schepping en eersteling van alle feesten. Zij alleen is maatstaf van de dagen. Israël telt de dagen niet met namen van goden of hemellichamen, maar met een nummer, van Shabbat tot Shabbat. In gedachten is een Jood altijd op weg naar de volgende Shabbat, die hem een vleugje messiaanse tijd doet proeven. In deze messiaanse beleving van de tijd, die voortkomt uit de vreugde over de Shabbat, zullen eens de volkeren met Israël delen. G'd zal allen die Zijn Shabbat onderhouden, brengen naar Zijn heilige berg: 'Want mijn huis zal een bedehuis heten voor alle volkeren'(Jes.56:7)

De Shabbat is van een andere orde dan de dagen van de week. Alleen de Shabbat is deelbaar door 7. De Shabbat is een andere dimensie van tijd. Boven de basso continuo van de Shabbatdagen voegen de 'natuurlijke' dagen, maanden, jaren zich - vaak in zeventallen - tot dragers van de geschiedenis van God en de mensen. De Shabbat zelf ordent elke zeven dagen tot een verhaal dat loopt van schepping naar voltooiing, en suggereert daarmee het grondmodel van de wereldgeschiedenis. De zeven weken tussen Pesach en Sjavoet herinneren elke lente aan Israëls intrede in de geschiedenis, en paren de verlossing (Uittocht) aan de opdracht (Sinai). Zeven maanden verenigen Pesach met Succot, de belofte van een nieuwe wereld. Zeven maanden ook verbinden de geboorte van het volk Israël met de vernieuwing van de schepping, die gevierd wordt met het Joods Nieuwjaar, de 'verjaardag van de wereld'. Elk zevende jaar geeft de landbouwer zijn akkers terug aan G'd, opdat de aarde in vrijheid haar opbrengst aan al Zijn schepselen schenken kan. Zeven maal zeven jaren luiden een jaar van vrijheid in waarin gegroeide onrechtvaardigheid, vereffening zoekt ter wille van een nieuw begin. De zevende dimensie bezielt en vervult de 'zes dagen' en brengt met G'd's hulp mens en wereld tot hun volheid.

Israël is geheiligd te midden van de volkeren, zoals de Shabbat geheiligd is temidden van de haar omringende werkdagen. Zoals de Shabbat alle dagen tot heiligheid wil verheffen en met het geheel der schepping verbonden blijft, zo moet Israël streven naar de heiliging van alle volkeren en zich met heel de schepping verwant weten.

Wat is de Shabbat?

R.Dreyfus, opperrabbin van België (in 77) zegt: De Shabbat is het hoogtepunt van de week - zoals de Talmud zegt - half gewijd aan G'd (Torahstudie, gebeden, liederen) en half aan de mens (overvloediger eten, rust, bevrediging van de echtelijke behoeften) Alles wat tot excessen kan leiden zoals eten, drinken en het sexuele leven wordt in het middelpunt van de religie geplaatst.

De Shabbat wordt beschouwd als een koningin en als een bruid. In Shir HaShirim (Hooglied), dat op Shabbat gelezen wordt, zingen Israël en G'd elkaar als twee geliefden toe. In vroegere eeuwen plachten de mystici van Tsefat na het zingen van het Lied der liederen naar de poort van de stad te gaan om daar in hun mooiste kleren de bruid Shabbat welkom te heten en in te halen: Lecha Dodie. 'Kom mee mijn geliefde de bruid te begroeten'

Op vrijdagmiddag maakt men de Shabbattafel klaar. Het huis wordt versierd en het voedsel wordt klaargemaakt voor het aanbreken van de Shabbat. Iedereen wast zich en maakt zich klaar ter ere van de Shabbat. Op tafel staan de kandelaars (minimum 2 kaarsen) die herinneren aan de schepping van zon en maan, een doek die het dubbele Shabbatbrood bedekt, zilveren bekertjes voor de kiddoesj (d.i. de heiliging van de Shabbat in de familiekring door zegeningen over de wijn en het eten).

Ongeveer een half uur voor de Shabbat steekt de vrouw des huizes, priesteres van het huis, ten minste twee kaarsen aan en zegt de beracha (zegening): "Geprezen zijt Gij, Heer onze G'd, Koning der wereld, die ons heiligt door uw mitswot en ons geboden hebt de lichten van de Shabbat aan te steken", (mitswot: geboden)

Ondertussen lezen de mannen nog eens de Torah-afdeling die de volgende morgen in de synagoge gelezen zal worden. Wanneer de schemering invalt gaat men naar de synagoge om zes psalmen te reciteren ter ere van de zes werkdagen en twee psalmen ter ere van de Shabbat. Thuisgekomen reciteert de vader Spreuken 31, de lof der deugdzame huisvrouw. De westerse Joden zegenen ook de kinderen met de woorden: "Dat de Heer je zegene en je behoede, dat Hij je doet worden als Manasse en Efraïm (voor de jongens) en als Sara, Rachel, Rebekka en Lea (voor de meisjes)".

Daarna maakt men kiddoesj:

Gen 2:2-3 wordt gelezen. Geprezen zijt Gij, Heer, onze G'd, Koning der wereld, Schepper van de vrucht van de wijnstok. Geprezen zijt Gij, Heer onze God, Koning der wereld, die ons heiligt door uw mitswot en behagen scheidt in ons en ons uw heilige Shabbat hebt toebedeeld in liefde en welbehagen als een gedachtenis aan uw scheppingswerk. Want dit is de dag van het begin van de heilige samenkomsten, een gedenken aan de uittocht uit Egypte. Want ons hebt Gij verkoren en ons geheiligd uit alle volken en uw heilige Shabbat hebt Gij ons toebedeeld in liefde en welbehagen. Geprezen zijt Gij, Heer, die de Shabbat heiligt.

In de kiddoesj zijn drie elementen aanwezig:

- de schepping
- de verkiezing van Israël
- de schepping: erkenning van de oorsprong van de wereld, G'd.
- de uittocht: het bewustzijn vrij te zijn. Op het moment dat er geen slavernij meer is, is de mens vrij. Een mens moet eerst de slavernij ervaren hebben om echt vrij te zijn en de Torah te kunnen ontvangen. Maar vrijheid is een programma. De narigheid is dat veel mensen die vrijheid niet appreciëren.
- de verkiezing: niet tot hemelse zaligheid zoals in het christendom wordt verstaan of een betere gelovige te zijn, maar een verkiezing tot dienst.

- Verkiezing tot dienst
- "G'ds partner"

Een Joodse spreker hield ergens een lezing. Buiten stroomde het van de regen. Een jongeman stond op en vroeg waar de Joden de pretentie vandaan haalden dat zij beter waren dan andere volken als "uitverkoren volk"? De spreker zocht in zijn zakken en vroeg een andere jongeman, voor in de zaal, even een pakje 'Golden Fiction'-sigaretten voor hem te halen in het dorp. Er viel een ijzige stilte in de zaal. Hoe haalde deze vreemdeling het in zijn hoofd iemand zoiets te vragen, en dan bij dit weer... Toen de jongeman aarzelend opstond om naar de deur te gaan, vroeg de spreker of iemand in de zaal jaloers was op deze 'uitverkiezing' en of de 'uitverkorene' zich nu beter achtte dan de anderen in de zaal.

De challes



Op de tafel liggen twee challes (twee gevlochten broden) die herinneren aan de dubbele portie manna die de Israëlieten kregen op Shabbat in de woestijn. Deze challes zijn bedekt door een doek die de dauw voorstelt. Het manna leek op een dauwlaag. Deze challes zijn een les in vertrouwen. Zoals de slachting van het paaslam, waarvan de Israëlieten het bloed openlijk aan de deurposten streken, hielp hen hun slavenmentaliteit te overwinnen.

Het volk stelde een daad van openlijke rebellie tegenover de Egyptenaren, die kleinvee als goden vereerden. Vrijheid vereist nu eenmaal de moed om te breken met een heidens verleden en zijn valse zekerheden, zoals eens Abraham gedaan had toen hij uit Ur wegtrok. Vrijheid verlangt bovendien vertrouwen in de toekomst, ook al blijft die onzeker. Als oefening in vertrouwen laat ook Israël telkens even de zorgen om het dagelijkse bestaan en de toekomst los. Om te weten of Zijn volk de vrijheid waarnaar het op weg was werkelijk aan zou kunnen, onderwierp G'd het aan een proef: Alleen op de zesde dag viel er een dubbele portie manna, die tot en met de volgende dag niet bedierf (Ex 16:24). De weinigen die niet vertrouwden, werden

beschaamd: Toen dan op de zevende dag sommigen erop uittrokken, vonden zij het niet (Ex 16:27) De Shabbat wordt in eerste aanleg een oefening in het beheersen van een te grote bezorgdheid om economische zekerheid. Hoe konden pas bevrijde slaven, die van dag tot dag hadden geleefd onder dreiging van honger, die het bittere brood van de armoede hadden gegeten, beseffen dat de wereld een veilige wereld voor hen worden kan. Ze konden niet geloven dat economische zekerheid mogelijk was.

Dus toen het manna voor het eerst verscheen, vroegen ze aan Mozes; 'Wat is dit? Ze konden het niet thuisbrengen, deze fijne schilferachtige substantie, fijn als rijp op de aarde ... en het was als korianderzaad, wit, en zijn smaak was als wafel met honing. Ze konden niet geloven dat het bevredigen van hun behoefte zo eenvoudig kon zijn. Wanneer de dingen goed lijken te gaan, moet er ergens een adder onder het gras zitten. Aldus, nog lang nadat het leed voorbij is - volgens de psychologie van mensen die hebben geleden. Het is geen geringe opgave om hun vertrouwen in een normaal leven te herstellen. Deze ongerustheid spreekt duidelijk uit hun onvermogen om geloof te hechten aan de belofte van Mozes, dat het manna elke dag in voldoende hoeveelheid zal vallen en dat er geen reden is meer te vergaren dan elke dag nodig is. De angst dat het recht om van het leven te genieten synoniem is met ononderbroken werken, moest worden uitgebannen: Zes dagen kan je werken en al je werk doen.

De zegen wordt uitgesproken over de challes en de maaltijd begint. De challes worden gegeten, gedoopt in zout. Dit symboliseert de offers die ook met zout werden ingewreven. De tafel is als een altaar. Zout is een teken van onvergankelijkheid en van G'd's eeuwig verbond met het huis van Aäron (Num.18-19) en van David (2 Kron.13:6).Tijdens de maaltijd bespreekt men de Shabbatperikoop die 's anderendaags zal gelezen worden in de synagoge.

De maaltijd gaat ook gepaard met het zingen van liederen, met psalm 26 als laatste. De maaltijd eindigt met de slotzegening. Men gaat vroeger naar bed dan gewoonlijk. Het licht gaat automatisch uit, hetgeen een soort rust over de mens doet komen. Op Shabbat zelf (zaterdag) gaat men naar de synagoge, eet men en slaapt men en bestudeert men de Torah. De Shabbat wordt besloten met de havdalah, het scheiding maken tussen heilig en profaan. Het is een ceremonie van het scheiding maken over de kruiden, over de gevlochten kaarsen en over de wijn. De Shabbat wordt verwelkomd aan het begin en uitgeleide gedaan als een koningin. Men noemt het dan ook koningin Shabbat.

Naar het einde van de Shabbat toe (zaterdagavond) wordt de stemming bij de chassidim steeds weemoediger. Het einde is een afscheid. Het doet een beetje pijn Koningin Shabbat te zien vertrekken. Een beker met wijn wordt gevuld zodat die overstroomt. Daarover wordt een beracha, een zegening uitgesproken: Geprezen zijt Gij, Heer, onze God, Koning der wereld, Schepper van de vrucht van de wijnstok. Een busje met welriekende specerijen, symbolen van de liefelijkheid van de Shabbat gaat rond, en ieder ademt nog een keer als het ware de geur van de Shabbat in: Geprezen zijt Gij, Heer, onze God, Koning der wereld, Schepper van allerlei kruiden. Kaarsen worden aangestoken (min.2) en men houdt zijn handen bij het licht: Geprezen zijt Gij, Heer onze G'd, Koning der wereld, Schepper van het lichtgevende vuur. Nog één keer wordt de beker geheven: Geprezen zijt Gij, Heer onze G'd,

Koning der wereld, die scheiding maakt tussen heilig en alledaags, tussen licht en donker, tussen Israël en de volkeren, tussen de 7de dag en de 6 werkdagen. geprezen zijt Gij, Heer, die scheiding maakt tussen heilig en alledaags. Nu drinkt de vader wat van de wijn en dooft daarop de kaars in de wijn, die over de rand van de beker is gevloeid.

De Shabbatsreis

De Shabbatsreis bedraagt 2000 el vanaf het huis of later de eroev. De eroev is een gebied waarin het toegestaan is dingen te dragen op Shabbat. De eroev is ingesteld om de arme meer vrijheid te geven t.o.v. de rijke. De rijke heeft een groter privédomein dan de arme, dus meer bewegingsvrijheid. De eroev is een afgesloten gebied waarin verschillende Joden wonen. Antwerpen heeft een eroev, Brussel niet. In Marokko waren de steden vroeger ommuurd. Zolang de Joden in hun Mellah (Joods kwartier of ghetto) woonden en zich dit binnen de ommuurde stad bevond, was er geen probleem. Pas bij de onafhankelijkheid van Marokko werd een deel van de muren omvergehaald om een weg door te laten. Toen hebben de rabbijnen er bij de autoriteiten op aangedrongen de open gedeelten te overspannen met draden, om zo de grens te herstellen. De Shabbatsreis van 2000 el vanaf de grens van het huis of de eroev is er omdat men niet wil dat de vader het huis verlaat. Men wil een familiale sfeer scheppen.

Slot

Achad Ha'am zei: "niet Israël heeft de Shabbat bewaard, maar de Shabbat heeft Israël bewaard"

Bron: NEM

www.nemnieuws.nl